

FELSEFİ DÜŞÜNME YA DA DÜŞÜNMEYİ ÖĞRENME

Müslim AKDEMİR*

"Sorgulanmamış yaşam yaşamaya değer."

Sokrates

ÖZET

Felsefi düşünme ya da düşünmeyi öğrenme kolay bir uğraş değildir. Çünkü felsefe herkesin hemfikir olacağı ortak yargıları ihtiva etmez. O mantıksal akıl yürütmelere dayanan, epistemolojik anlamda çelişkileri olmayan bir temellendirmeye sahiptir. Felsefi temellendirmeler ferdi ve görelî bir yaklaşım gibi görünse de amaçları itibarıyla, geneli kucaklamak durumundadır. Felsefe sorular üzerine düşünme yolu olarak düşünme üzerine düşünmeyi öğretir. Bu anlamda felsefi düşünme: neyin felsefe olduğunun bilinmesine, felsefe yapmaya uygun ortamın olmasına ve felsefi düşünen akademisyen ve aydınların varlığına istinaden gerçekleşir.

Anahtar Sözcükler: Felsefe, Düşünme, Sorun, Aydın, Aklileşme, Felsefi temellendirme.

ABSTRACT

It is generally not an easy task to think or learn to think philosophically. Because philosophy does not include common opinions everybody agrees on. It has a logical and non-epistemological basis. Although it seems an individualistic and subjective approach, philosophical foundation should embrace something that is general due to its purposes. Philosophy teaches thinking on thoughts as a way of thinking on questions. So, thinking on philosophy requires knowing what philosophy is, existence of a suitable atmosphere for philosophy and academic staff and intellectuals who would think on philosophy.

Key Words: *Philosophy, Thinking, Questioning, Intellectual, Reasoning, Philosophical foundation.*

* Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü, Felsefe Grubu Eğitimi Anabilim Dalı, Erzurum.

Felsefi düşünmek ya da düşünmeyi öğrenmek kolay bir uğraş değildir. Çünkü felsefe, bilim gibi herkesin hem fikir olduğu bir yargıyı ihtiva etmez. Felsefede binlerce yıllık çabalara rağmen herkes için geçerli neticeleri olan yargılara ulaşılmış değildir. Felsefe için kabul edilecek olan şey; onda herkesin hemfikir olduğu bir yargının olmayışıdır. Ancak bu demek değildir ki, felsefe gelişigüzel ve tesadüfi olarak ortaya çıkmış bir çabadır. Onun sağlam mantıksal akıl yürütmelere dayanan, epistemolojik anlamda çelişkileri olmayan bir takım temelleri vardır. Bu temel. filozof tarafından belli bir kültür çevresinde mana ve muhtevaca belirlenip, sürekli bir dinamizmle ele alınır. Felsefi temellendirmeler ferdi ve görelî bir yaklaşım gibi görünse de, amaçları itibariyle, geneli kucaklamak durumundadır. Filozofların ortaya koyduğu kuramlar, içerikleri ve sonuçları bakımından değil, tutarlı bir şekilde yönlendirmeye çalışan bir düşünme örneği sunmaları bakımından değerlidir. Felsefi çalışmalara yönelme derin bir düşünme olarak tanımlanabilir. Çünkü hayat içindeki deneyimlerimizle elde ettiğimiz bilgiler ne kadar zengin, bilimsel ve teknik olursa olsun bunların hiçbiri düşünme yeteneği kazandırmaz. Felsefe ise bu bilgiler üzerine düşünme, sorgulama ve soruşturma işidir. Felsefeyi düşünme üzerine düşünme olarak algılasak, burada bilginin bilgisini görmüş oluruz.

Bu genel çerçeveden hareketle felsefe üzerine düşünebilmenin imkânlarını araştırabiliriz. Bu konuda çok iddialı değiliz. Zira felsefe geleneği oluşmamış ve geçmişinde felsefeye karşı olumsuzlukların bulunduğu bir toplumda böyle bir çaba içine girmek oldukça güçtür. Amacımız; düşünebilme yeteneğinin olabileceğini ortaya koymaktır. Zaten felsefe de "düşünmenin var olanla kurduğu bir tür ilişkidir"¹. Nakilci ve ezberci anlayışların ötesinde;" felsefe de sorgulamaya, araştırmaya, yorumlamaya, kurgulamaya, anlamaya yönelik çözümleme çabalarını belirleyen öğelerin farkına varmak,..."² gerektiğinin bilincindeyiz. Kant'ın

¹ Bettül Çotuksöken, **Felsefi Söylem Nedir?**, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 1994, s. 13.

² Ahmet İnam, "**Çözümleyici Düşüncenin Felsefedeki Yeri Üzerine**", Felsefe Dünyası, Ankara, Aralık 1993, Sayı: 10, s. 5.

deyimiyle "felsefeyi değil, felsefe yapmayı öğrenmek; düşünceleri değil, düşünmeyi öğrenmek" çalışmamızın hedefini tayin etmektedir. Burada temellendirmeye çalışacağımız görüşlere her şeyden önce Türk düşüncesi içinde felsefe ile uğraşanların ve Türk aydınının dikkatini çekmek istiyoruz.

Beklediğimiz, düşünme biçimine gelince; bunun gerçekleşebilmesi için bir takım şartların yerine getirilmesi gerekir. Öncelikle bu şartları tahlil edilmesi ve sınırlarının tayin edilmesi konunun özünü teşkil etmektedir. Bu anlamda felsefe üzerine düşünebilme; Neyin felsefe olduğunun bilinmesine, Felsefe yapılmaya uygun ortamın olmasına ve felsefi düşünen akademisyen ve aydınların varlığıyla gerçekleşir.

I- Neyin felsefe olduğunun bilinmesi veya felsefenin ne olduğu sorusunun cevaplandırılması zor bir iştir. Tanım güçlüğüne ortaya koyduğu bu çıkmazı felsefenin alanını, kapsamını ve sınırlarını tespit etme çabası içine girmek suretiyle aşmaya çalışacağız. Böylece felsefenin ne olduğunu anlama imkânı ortaya çıkmış olur. Bu amaçla felsefeye yöneldiğimizde İlkçağdan günümüze felsefenin çok farklı anlamlarıyla karşılaşırız.

Önceleri felsefe "insanın içinde yaşadığı dünya üstüne edindiği bilgiyi dile getiriyordu"³. Bilgi zaten felsefenin etimolojisinde "bilgelik-bilgi" (sophia) şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu bilgi tek başına değildir. "bilgelik sevgisi" (philo) ile birliktedir. Bu ise alçakgönüllülük örneği olarak filozofu bilge olmaktan çok "bilgelik dostu" olarak nitelemiştir. Bilgi severlik hem bilgelik araştırılması hem de araştırılmış bilgeliktir. Böylece felsefe bütün bilgilerin organizasyonu, sistemleştirilmesi ve eleştirisi olarak tanımlanmıştır⁴. Bu anlamda felsefe "bilgi üzerine bilgi" niteliğindedir. Ancak hemen şunu belirtmek gerekir ki; felsefi bilgi diğer bilgi türlerinden

³ Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1989, s. 112.

⁴ Dagobert D.Runes, *The Dictionary of Phitosophy*, New York: Philosophical Library, s. 235.

farklı özelliklere sahiptir. E. Husserl bu durumu şöyle izah eder: "felsefe, başlangıcından beri, kendisinin, en yüksek teorik sorulara yanıt verebilecek ve etik-dinsel yönden saf akıl normlarına göre düzenlenmiş bir hayati olanaklı kılacak bir bilgi olduğunu savunur"⁵.

Alfred Weber'in tanımlamasıyla, "...tabiat hakkında toplu bir görüşün araştırılması, evrensel bir açıklama denemesi"⁶ olan felsefe, Sokrates'le birlikte tabiatın insana yönelmeye başlamıştır. O, "sorgulanmamış yaşam yaşamaya değmez" derken, insanın kendi kendisiyle hesaplaşmasını felsefe olarak gündeme getirmişti. Sokrates'te felsefenin kovaladığı şey herşeyi bilirciliğin yalanlanması yolundaki uğraştı. O bu çabasında insani olanı aşmak için müthiş bir didinme içindeydi. Bu uğraşta felsefe, kendilerine "ben kimim" sorusunu soran ve var olan şeylerin anlamlarıyla derinden ilgilenen insanların üstlendikleri refleksiv bir etkinlik olurken, insan yaşamı kadar geniş, insan anlığı kadar da derin manaları içermiştir.

Felsefi düşünme biçimleri, soru sorma, araştırma gibi özel bir yaşama biçimi olarak da karşımıza çıkar. Filozof, kendi kendine soru soran kişidir. Bu derinlik, sahip olunacak bilgiden çok peşinden koşulan bir çabadır. Jaspers'in dediği gibi, "felsefe yapmak yolda olmak demektir". "Herhangi bir insanın, hatta bir bilim adamının algılanan, kavranan, kanıtlanan şeylerle genellikle yetindiği yerde, onlar hakkında düşünmek soru sormak, yani onları problem haline getirmek felsefenin özel yazgısı ve ödcvidir"⁷. Felsefenin soruları rastgele sorulmuş sorular değildir. Bir sorunu çözmek için sorulan sorulardır. Felsefede bir sorunu çözmek kolay iş değildir. Çözüm için yüksek bedeller ödemek gerekir. Ayrıca, olmayan bir soruna da kapı açmak

⁵ Edmund Husserl, **Kesin Bir Bilim Olarak Felsefe**, Çev:Tomris Mengüşoğlu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995, s. 33.

⁶ Alfred Weber, **Felsefe Tarihi**, Çev: H.Vehbi Eralp, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1991, s. 1.

⁷ Heinz Heimsoert, **Felsefenin Temel Disiplinleri**, Çev: Takiyettin Mengüşoğlu, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1986, s. 8.

gerekir⁸. Felsefe sorularının başlangıcını, nedenli ve niçin'li sorular teşkil eder. Ayrıca, sadece soru sorulmaz aynı zamanda bir hayret ifadesi de kendini açığa vurur. İnsanın evren ve kendi varlığı karşısında duyduğu bu hayret Platon ve Aristoteles'te insanları felsefe yapmaya iten şey olmuştur⁹. Şunu da vurgulamamız gerekir ki; felsefi sorular kendinden ilginç sorulardır. Çoğu kez de bu sorular normal inançların temelinde yalan varsayımlarla ilgilidir. Bu ise, insanları her zaman memnun etmez. Zira insanlar inançlarının temelini teşkil eden varsayımları sorgulamaktan hoşlanmazlar. Ancak gerçekte tutarlı açıklamalara dayanan birçok inancın temel varsayımları felsefi çözümlerinin alanı içindedir. Bu varsayımlar felsefi bir bakış açısıyla araştırıldığında zaman çok daha sağlam temellere oturmuş olur¹⁰. Bu demektir ki felsefe bir bakıma sorulara ve sorunlara getirilen cevapları ve çözümleri içerir. Bu cevap ve çözüm denemeleri olduğu yerde kalmamış yeni soru ve problemlerle yoluna devam etmiştir.

Felsefe kapsamlı ve sorgulayıcı bakış açısının yanısıra rasyonel ve eleştirel bir yaklaşım içindedir de, bir şeyin doğru ya da gerçek olduğu iddiasını desteklemek için kanıtlar sunmaya başladığımızda felsefe yapıyoruzdur. Felsefe akıl normlarına göre düzenlenmiş hayatı olanaklı kılacak bilgileri savunurken duygusal olanın ötesindedir. Martin Heidegger bu durumu şöyle izah eder; "...duyguların en güzelleri dahil, felsefede yeri yoktur. Duygular, söylendiği gibi, irrasyonel (akıldışı) bir şeydir. Buna karşın felsefe sadece rasyonel (akla-uygun) birşey değil, ayrıca ratio'nun (akılın) asıl yöneticisidir¹¹. Felsefede birşeyin

⁸ Naci Soykan, **Felsefe ve Dil**, Kabcacı Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 203.

⁹ Aristoteles, **Metafizik**, çev: Ahmet Arslan, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1996, Met.A2,982b; Platon, **Diyaloglar II (Tehaitetos)**, çev: Macit Gökberk, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1986, 155b.

¹⁰ Bryan Maqee, **Men of Ideos**, British Broadcasting Corporation, London, 1978, s. 16.

¹¹ Martin Heidegger, **Nedir Bu Felsefe?**, Çev: Ali İrgat, Afa Yayınları, İstanbul, 1995, s. 26-27.

araştırılmasında daima akıl egemen olduğuna göre; kısaca felsefede yapılan şeylerin akıl adına yapıldığını ve burada felsefi olanın kaynağında aklımız olduğunu söyleyebiliriz. Felsefe bilinmeyene, henüz konuşulmamış derinliklere doğru yönelen bir çabadır. Ama felsefenin amacı bu gizemli ortamda kaybolmak değil, onu aklılaştırmaktır. Bu zemin doğruları gösterip onları bir kenara almakla değil, akli olarak yeni nitelermelerin ortaya çıkarılmasıyla ilgilidir. Felsefe insanlığa ve evrene ilişkin akla ve mantığa dayalı görüşler geliştirme faaliyetidir. Böylece o belirli türden sorular üzerine düşünmenin bir yoludur. Felsefenin en ayırt edici özelliği onun mantıksal argümanlar kullanmasıdır. Filozoflar ya argümanlar oluşturur ya başkalarının argümanlarını eleştirir ya da bunlardan her ikisini birden yapar. Onlar aynı zamanda kavramları analiz edip açıklığa kavuşturur¹². Felsefe temel inanç ve varsayımları kilit kavramlarıyla çözümleyip, tanımlamaktır. Bunu gerçekleştirirken, alternatif bakış açılarını karşılaştırır ve eleştirel bir biçimde değerlendirir. ". Felsefeyi ilimlerden ayırt edebilir bir alan haline koyan, eleştirir. Felsefe bilimde ve gündelik hayatta kullanılan ilkeleri eleştirerek inceler"¹³. Eleştirel olma özelliğiyle felsefe önermeleri çözümler, kavramların kesin anlamlarını ve aralarındaki karşılıklı ilişkileri belirler. Tenkitçi filozoflar, anlamları açıklığa kavuşturmayı ve temel kavramlar arasındaki ilişkileri belirlemeyi bir yükümlülük sayarlar. Onlar insanların kendi dünyalarını düzenlerken ya da görüşlerini ifade ederken kabul edip onayladıkları temel inanç ve varsayımları inceleme ve eleştirme sorumluluğunu da üstlenirler¹⁴.

Felsefi bakış açıları rasyonel, tutarlı, kapsamlı, sorgulayıcı, anlamlı ve eleştirel niteliğini ortaya koyarken, hareket noktalarını kavramlar oluşturur. Kavramların felsefede özel bir yeri vardır.

¹² Nigel Warburton, **Felsefeye Giriş**, çev: Ahmet Cevizci, Paradigma, İstanbul, 2000, s. 1.

¹³ Bertrand Russel, **Felsefe Meseleleri**, Çev: Hayrullah Örs, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1970, s. 198.

¹⁴ Stanley M.Honer, / Thomas C.Hunt, **Felsefeye Çağrı**, Çev: Hasan Ünder, İmge Kitabevi, Ankara, 1996, s. 22-23.

Kavramlar basit değildir. Her kavramın birleştiricisi vardır, bunlarla tanınırlar. Filozofla kavram arasında yakın ilişki söz konusudur. Çünkü felsefe aynı zamanda kavramlar oluşturmak, keşfetmek, üretmek sanatıdır. Kavramlar tanınmalarına katkıda bulunan kavramsal kişiliklere ihtiyaç duyarlar. Filozof bu amaca yönelik olarak kavramları keşfeden ve onları düşünen kişidir. Filozof aynı zamanda kavram dostudur da. O, kavram üretme gücünü içinde taşır. Bu ise bize felsefenin basit kavramlar oluşturma, keşfetme, üretme sanatı olmadığını gösterir. Çünkü kavramlar ille de bir takım formlar, ürünler ya da keşifler değildir. Bunun yanında daha zorlu bir tanımla felsefe, kavramlar yaratmayı içeren bir disiplindir. Felsefenin kavramları kullanışı sanat ve bilim gibi diğer bilgi alanlarının kullanımından farklıdır. Filozof kavramları ele alırken bir yandan felsefeyi salt kavramlar aracılığıyla elde edinilen bilgiye götürürken, yeni kavramlar oluşturur. Diğer yandan eski kavramları tartışırken tıpkı daha başka silahlar imal etmek üzere bir topun eritilmesi gibi kavramları kullanmak amacındadır¹⁵.

Felsefe; sanat, bilim ve din ile farklı yapıları olmasına rağmen, onlara eşlik etmekten bıkmayan, aynı gölgeyi paylaşan bir tavır sergiler. Bu anlamda felsefe aralarındaki farklılığın ya da benzeşmezliğin ortaya çıkardığı kaosla da savaşıyor. Her felsefe dünyaya karşı takınılan ve belirli toplumsal, tarihi etmenlerden kaynaklanan tavırları yansıttığı için anlamlı olmak zorundadır. Felsefe insanın en temel öğretilerini her çağın toplumsal eylemleriyle ilişkili olarak değerlendirirken, "insan kültürünün belli bir aşamada, insanın kendisini, evreni ve içinde yaşadığı çevreyi anlamak için duyduğu ihtiyacı karşılamak üzere baş vurulan bir düşünme ve refleksiyon olarak ortaya çıkmıştır"¹⁶. Felsefe bu güne dek o kadar farklı biçim ve şekillere bürünmüştür ki, bazen felsefe diye bir şey

¹⁵ G. Deleuze./ F. Guattari, **Felsefe Nedir?**, Çev:Turhan Ilgaz, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1993, s. 12-34.

¹⁶ Alwin Diemer, "**Felsefe**", **Günümüz Felsefe Disiplinleri**, Çev: Doğan Özlem, Ara Yayıncılık, İstanbul, 1990, s. 11.

olmadığına inanılabilir, bazen de karşımızdaki düşüncenin saçmalığı açıkça ortada olabilir. Bu saçmalık bile bazı felsefecilere göre o düşüncenin en yüce ve nihai doğru olmasını engellemez¹⁷. Felsefi olan düşünceler kimi zaman saçma olanı ortaya koyarken, kimi zaman da başkaldırı olarak karşımıza çıkabilir. Tıpkı A. Camus'nün akli olmayan bir dünyada umuda ve intihara izin vermeden başkaldırma felsefesiyle insana bir yaşama yolu bulmaya çalışması gibi, "..Dünyanın realitesi olarak akıldışılığı ve kötülüğü gördüğü halde, iyimser olmayı ve yaşamayı seçen Camus, yaşama prensibi olarak adaletsizliğe, kötülüğe, savaşımlara, sömürgecilığe, ırk ayırımına karşı çıkmış ve kendini, başkaldırma felsefesinin somut bir örneği olarak ortaya koymaya çalışmıştır."¹⁸.

Neyin felsefe olacağı konusundaki bu açıklamalarımız da gösteriyor ki, felsefeyi herkesin anlayabileceği dar bir alana sıkıştırma imkânımız yoktur. Bir anlamda "felsefe yapmak, kaynağı uyanık tutmak, kendini yeniden bulmak ve iç-davranışlarda güçlere göre kendi kendine yardım etmek konusundaki yargıdır"¹⁹. Bunu yaparken felsefe gelişigüzel yargılarda bulunmaz. Anlaşılmaz şeyler söylemez. Aksine o, varlığı, insanı ve değerleri anlamak amacıyla sürdürülen geniş bir araştırma ve açıklayıcı bir gayrettir. O, daha önce kazanılmış sağlam ve güvenilir bilgiler üzerinde ciddi bir temellendirme faaliyetidir. Felsefenin; "konu itibarıyla evreni değerlendirirken, kendisi için bir evren olan varlığı, bir başka deyişle evrenin bilinci olan varlığı; hayatı değerlendirirken, bu hayatı bilinçli tavır alışlarıyla yaşayan varlığı; bilimi değerlendirirken de kendisiyle bilimlerin ortaya çıktığı varlığı, yani insanı İhmal etmesi mümkün görünmemektedir."²⁰.

¹⁷ Howard Selsam, **Din Bilim ve Felsefe**, Çev: A. And, Sormal Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 15.

¹⁸ Ali Osman Gündoğan, **Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi**, Birey Yayıncılık, Erzurum, 1995, s. 171.

¹⁹ Karl Jaspers, **Felsefe Nedir?** Çev: İsmet Zeki Eyuboğlu, Say Yayınları, İstanbul, 1986, s. 128.

²⁰ Kenan Gürsoy, **Eksistans ve Felsefe Üzerine Görüşler**, Akçağ Yayından, Ankara, 1988, s.70

II- Felsefe yapmaya uygun ortamın bulunmasına gelince; Burada ortamdaki kastedilen fiziki çevrenin varlığı değildir. Felsefe yapmaya veya felsefe üzerine düşünmeye imkân verecek dünya görüşünün ve dünyayı algılama biçiminin egemen olduğu kültür ortamı söz konusu edilmektedir. Bu ortamın ne tür özelliklere sahip olacağı konusuna gelince; biz insanlar, tümümüz bu dünyada diriyiz, hayattayız, fakat aynı kültür çevresinde yaşamıyoruz. Çünkü yaşamak canlı olmakla eş anlamlı değildir. Düşünmek ve hissetmekle ancak hayatımızı anlamlı hale getirebiliriz ve o zaman yaşadığımızın farkına varırız. Düşler ve düşüncelerimizin ufku evrenimizin sınırlarını belirler. O halde felsefenin gelişebileceği ortam her şeyden önce insan yaşamı kadar geniş, anlığı kadar da derin evrene ihtiyaç duyar. Bazıları evreni yaşadıkları bölgeden ibaret sayarlar, kendi sınırlarını aşamazlar. Onları meşgul eden, etkileyen, tasalandıran, zihinlerini kurcalayan; yalnızca bölgelerinde olup bitenlerdir. Kendi dünyalarının izin verdiği ölçüde Dünya'yı görebilir ve algılayabilirler. Dıştan gelen etkilerden de ancak dünyalarına girebilenleri algılayıp kavrayabilirler. Dışta olup biten onlar için anlamsızdır, yok gibidir, olmamış hükmündedir. Böyle ortamlarda felsefenin neliği üzerine düşünülemez ve tartışma yapılamaz. O halde öncelikle kendi dünyasını dışı açabilen bir ortamda felsefe ile tanışmak onu anlamaya çalışmak imkân dahilindedir.

Felsefenin oluşacağı ortam; her toplumda o toplumun kendi diliyle düşünmeye çalışan insanların oluşturacağı bir yaşama biçiminden kaynaklanır. Bu ortamda kavramlar çok geniş ve kapsamlı olur ve tüm varlıkları içine alacak şekilde genel bir yapı arzederse felsefi dünya görüşü meydana gelebilir. Bu ortamda sorgulamaya, araştırmaya, yorumlamaya, anlamaya yönelik çözümlene çabalarını belirleyen öğelerin farkına varmak, felsefede çözümlerinin dayandığı güvenlik ihtiyaçlarının gereğidir, aksi durumda felsefe yapmayan bir hayatla karşı karşıya kalırız ki,

o zaman da düşüncelerimizdeki sığlık, darlık, yılgınlık, fanatik saplantılarımız hayatımızı belirler. Böyle bir ortamda da felsefenin hayata müdahil olması ve felsefî bir hayat söz konusu olamaz²¹.

Felsefe herhangi bir ortamda tehlike olarak görülerek, hakkında komplocu yorumlar geliştirilirse bu gibi ortamlarda o, iş görmez hale gelir. Bunun sonucu olarak da felsefe, geçmişle, kültürel birikimle, destanlarla, edebiyatla, folklorle, sanatla, dinle bir bağ kuramaz. Bu ise düşünceyi düşüncesizlik esasına oturtmak olur ki felsefe felsefesizlik yoluyla tahlil edilir. Doğrular yanlışlara karışır, sebep, sebep olunmuşun yerine geçer, görecelik gerçeklik konumuna oturur, akıl ve mantık emekliye ayrılırken düşünceye de dayanak olarak gizemli, belirsiz, çürük esaslar seçilir. Oysa felsefenin yaşadığı ortamlarda kavramsal etkinlikler oluşur, bilgellik yayılır. Dünyaya, yaşadığımız hayata anlam yüklenir, hayat yorumlanır ve hayat hakkında öyküler oluşur.

Düşünce hayatında görülen durgunluk felsefeyi de etkiler. Çünkü felsefe kültürel ortamlardan bağımsız olarak gelişmez. Eğer bir ortamda tarihin kendisi ve ona has olan düşünsel içerik etkili değilse felsefeye referans olacak kaynaklar da yok demektir. Ancak salt ve kuru tarih bilgisi de yeterli değildir. Her şeyden önce "...biz onun içine bakar, kelimelerin ve teorilerin ruhuna girmeyi başararsak, tarihteki felsefelerden bize dalga dalga felsefî hayat akar, hem de bütün zenginliği ve canlı motiflerin bütün gücü ile..."²². O zaman felsefe ufkumuzu açar, hayatımıza yol gösterir, felsefenin temellendirici, çözümleyici, aydınlatıcı, betimleyici, farklı düşünme ve yaşama anlamlarını birleştirici alternatifler sunucu özellikleri işe yarar hale gelir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki salt tarih ilahının buyruğuyla düşüncelerin içeriğinin değiştiğine inanılan bir ortamda felsefe iş göremez, çünkü genel

²¹ Ahmet İnam, "**Hayatımıza Yaraşan Bir Felsefeye Doğru**", Felsefe Dünyası, Bahar, Ankara, 1996, s. 2- 9.

²² Husserl, a.g.e., s. 80.

olarak bu anlayışların egemen olduğu yerlerde felsefe doğuş yeri ve kaynakları bakımından sınıflandırılır. Batılı veya doğulu olması bir görüşün red veya kabulüne delil sayılır. Felsefenin belirli bir vatani olduğu düşünülür, coğrafyaların renginin düşünceleri boyadığına inanılır. Oysa Doğu ve Batı gibi geniş ve çoğunlukla ideolojik karşıtlıklar ortaya çıkaran ayrımlar felsefe de birbirinden ayrılmayacak kadar iç içe girmiştir. Felsefenin evrenselliği dilin ve milliyetin sağladığı ucuz kesintilerin ötesine geçebilme riskini göze alabilecek ortamlarda ancak anlaşılabilir. Bu gibi ortamlarda görüşlerin farklılıklarının yarattığı zenginlik gerçekleşebilir ve yaşadığımız dünyada felsefe saygın bir konuma getirilebilir.

III- Felsefi düşünen aydın veya akademisyenlerin oluşmasına gelince: Burada "Aydın olma" ya da "Entellektüel olma" kavramını geniş boyutlarıyla tartışmayacağız. Daha çok "düşünebilme" yeteneğini kazanan insanların genel özellikleri üzerinde durarak, felsefi düşünen bir aydından neler beklediğimizi vurgulayacağız. Çoğu insanın gözünde filozof imgesi meraklı, hayatın somut gerçekleriyle ilgili olmayan fikirlerin ve ideallerin peşinden giden, çözümsüz sorulara anlaşılmaz cevaplar veren fildişi bir kuleden oturan birisidir²³. Oysa bu doğru değildir. Binlerce yıldan beri insanın zihnini meşgul etmiş, Sokrates'in dediği gibi insanları rahatsız eden at sineği görevini yüklenmişlerdir.

Filozof öncelikle; kendine "ben kimim" sorusunu soran ve var olan şeylerin anlamıyla derinden ilgilenen, "kendi"ni, özünü, başka bir nesneyle karıştırmamış, değiş-tokuş etmemiş ve kendi gerçek "ben"inin bilincine ermiş bir kimse olmalı. Kendi özlerini kendilerine unutturan kimseler gibi olmamalı. Kendisinden kaçmayan, kendi gerçeği ile yaşayan ve onu kendi evrenine alan insan olmalıdır. İkbâl-i Lahurî'nin deyişiyle, "Ey kendinden gizlenmiş, örtülmüş, engellenmiş

²³ Roy Billington, *Felsefeyi Yaşamak*, çev: Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1997, s. 23.

olan! bul kendini!.." sözüne kulak vermelidir²⁴. Kişilerin kendini bulması; kimin kim olduğu bir tür emin olunmayan maskeli balolardaki gibi kişilik kaydırmalarına neden olan durumun ortadan kalkmasıyla mümkündür. Sokrates'ten Thomas More'a, Jean-Paul Sartre'den Bertrand Russell'a kadar bir çok aydını hatırladığımızda onların kendine özgü davranışları, tüm benliğiyle savundukları idealleri, gösterdikleri çaba, göze aldıkları riskler, iradeleri, özgül ve bireysel mevcudiyetleridir. Çünkü onlar inandıkları şeyleri dile getirmişlerdir. Bu nedenle bu tür şahsiyetler kendilerini bulan aydınlara iyi birer örnek teşkil ederler. Ancak hemen şunu ifade etmek gerekir ki; Aydın'ın "ben"i ön plana çıkarma çabası egoizm anlamında değildir. Kendine güvenme ve özgün düşünce şeklindedir. Bu özgün düşünce, her türlü inanma, anlama, yaşama, üretme, problem çözme v.b. şeyler üstüne yönelme çabası ile kurulacaktır. Kendi kültürel değerlerini ve evrensel olanı birleştirirken nakilci olmayacak yani başkalarının objesi durumuna geçmeyecektir.

Bilim, felsefe, medeniyet ve düşünce; tümü insanlığın anlamak, düzeltmek, idare etmek, diriltmek, düzenlemek ve tamamlamak amacıyla harcadığı doğru-yanlış çabaların ürünüdür. Bu çaba içinde hata etmek de vardır. Çünkü hata insan olmanın gereğidir. Aydın da hata yapmaktan korkmamalı, geçmişten bugüne gelen her türlü düşünceyi, felsefi anlayışı, dünya görüşlerini, yaşama biçimlerini ve bunların altında yatan gerçekleri yeniden gözden geçirmelidir. Şüpheyi ve eleştirel tavırla bu düşüncelere yaklaşmalı. Şüpheyi göze gelecek şekilde göstermeli; çünkü şüpheden yoksun şeyler, bir anlamda öldürürler, yaşayanlar için bir problem teşkil etmezler. Herhangi bir şeyi kayıtsız şartsız doğru kabul etmek, hata riskine yakalanmak demektir. Eğer doğru sayılan şeyler şüphe taşımayan bilgi ile sınırlanırsa, hata riskini en aza indirgeme şeklinde görülebilir, fakat aynı zamanda hayatta en ince, en önemli ve ödüllü en yüksek şeyleri kaçırma

²⁴Abdülkerim Sürüş, **Biz Hangi Dünyada Yaşıyoruz**, Çev: Hüseyin Hatemi, Seçkin Yayıncılık, İstanbul, 1986, s. 48-49.

riskini de azamiye çıkarmış olur²⁵. Oysa aydının bir görevi de insan düşüncesini ve insanlar arası iletişimi kısıkaca alan klişeleri ve indirgeyici kategorileri kırmaktır. Bunu yaparken şüpheci, kendini durdurak bilmeksizin akılcı sorgulamaya ve ahlaki yargıya adayan bir tür bilince yaslanan tavır sergiler. Bu da İnsanı sürekli tetikte olmaya zorlar.

Julien Benda'nın, aydınlarla ilgili olarak “insanların vicdanı olan süper yetenekli, ahlaki donanımları gelişken, filozoflardan oluşmuş bir avuç insan” şeklinde, ünlü bir tanımı vardır. Ancak o burada, filozofları dünyadan tamamen elini eteğini çekmiş, kendi fildişi kulelerine kapanmış, kendini son derece özel, çapraşık, hatta belki de karanlık denecek ölçüde esrarlı sorunlara adanmış düşünürler olarak görmez. Ona göre gerçek aydınlar en çok metafizik tutkunun, çıkar gözetmeyen adalet ve hakikat ilkelerinin etkisiyle yozlaşmayı mahkum ettikleri, zayıfları savundukları, hatalı ya da baskıcı otoriteye meydan okudukları zaman kendilerini bulurlar. Çünkü, aydın, kaygılarını bir dinleyici ya da izleyici kitlesi önünde sunar. İnsan salt özel alanda kalarak aydın olmaz, zira kelimeler kâğıda dökülüp yayımlandığında toplumsal alana girilmiş olur²⁶. John Carey'inin “Entellektüeller ve Kitleler” adlı eserinde belirttiği gibi, aydın; mümkün oldukça geniş halk kitlesine seslenmeli, onları küçümsememeli, kamuoyunu biçimlendiren, onu konformistleştiren, iktidardaki bir avuç bilmişe güvenmeye teşvik eden uzmanlar, eş dost grupları, profesyoneller gibi düzen adamı olmamalıdır. Düzen adamları belli çıkarlar gözetirler, oysa aydınlar şirketlenmiş düşünce müsvettelerini ve sınıfsal, ırksal ve cinsel imtiyazları sorgulayan kişilerdir²⁷. Bu anlamda aydının dayanışma çabalarının odak noktasını siyaset oluştursa da, o, zamanına ait bir insandır. Enformasyon ya da medya sanayiinin cisimleştirdiği kitlesel

²⁵ E. F. Schumacher. **Aklı Karışıklar İçin Klavuz**, Çev: Mustafa Özel, İz Yayıncılık, İstanbul, 1990, s. 17.

²⁶ Edward Said, **Entellektüel**, Çev: Tuncay Birkan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 22-28.

²⁷ A.g.e., s. 12-13.

temsil siyasetine herkes gibi tabidir. Ancak ülke sorunlarının gündemini belirlemede, gündemdeki sorunları çözmeye etkili bir konumdadır. Bunu yaparken, güçlenen medyanın, statükoyu koruyan, herşeyi kabul edilebilir ve onaylanmış bir aktüellik perspektifi içinde tutan bütün düşünce yöntemlerine karşı hakikati anlatmaya çalışan alternatif versiyonlar geliştirir. Edward Said aydını sürgün, marjinal ve yabancı diye tanımlarken, bir amatör olarak iktidara karşı hakikati söylemeye çalışan biri şeklinde niteler. Onu metafizik bir sürgün, bir evsizlik konumuna yerleştirir. Sürgün, içinde yaşadığı toplumun hatta dünyanın yerlilerinden olmamayı, orada hep tedirgin, rahatsız ve başkalarını da rahatsız eden bir yabancı olmayı içeren bir konum, ona göre. Ama geçmişinin, dilinin, milliyetinin sunduğu ucuz kesintilerin ötesine geçip evrensellik idealinde ısrar eden aydın, hep marjinal kalmayı bir yoksunluk olarak değil bir özgürlük, bir keşif süreci olarak yaşar²⁸. Bu izah da gösteriyor ki aydının düşüncesinde itaat ve teslimiyet kavramlarının bir anlamı yoktur o bu kavramlara yabancıdır.

Sonuç olarak, çizmeye çatıştığımız bu tablo içinde, felsefenin ne olduğu biliniyor, uygun ortam sağlanır ve felsefi düşünen aydın veya akademisyen oluşturulursa işte o zaman beklentimiz olan düşünme imkânı gerçekleşir. Filozof da önermeleri analiz eder, anlayış ve hoşgörü hedefiyle vaiz değil bir öğretmenlik görevi üstlenir. Bu ise bizi önyargılardan, taassuplardan, açık düşünmeyi engelleyen bilgilerden, inanç düzenimiz içinde tabulaştırdığımız beşeri otoritelerin kolaycı ve buyurgan doğmalarından kurtarır. İnsanlarımızın içinde bulunduğu oportünist ve pragmatik kafa yapıları değişir. Uyuşukluk ve tembellik üzerimizden atılır. İnançlarımız kendisiyle yaşadığımız değerler haline gelir. İçinde yaşadığımız evrene seyirci olarak değil, oyuncu olarak katılmış oluruz. Çözümlerimizi başkalarına endeksleyerek değil, kendimiz üretiriz. Böylece kokuşmuşluğun ve

²⁸ A.g.e., s. 9-110.

çürümüşlüğün oluşturduğu hayatımıza özgür düşünce egemen olur. Bu bakış açısı felsefeyi hayatta iş görür, pratiğe uygulanır hale getirir. Kimliğini ve kişiliğini arayan insanlara yardımcı kılar. Sorunlar üzerine konuşmaya, kavramlarla yaşama arasındaki ilişkiyi anlamaya götürür. Kısacası hem kendimizle hem de dünya ile açık seçik hesaplaşma ve konuşma imkânı verir.

KAYNAKÇA

- ARİSTOLALES, **Metafizik**, çev: Ahmet Arslan, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1996.
- BİLLINGTON, Roy; **Felsefeyi Yaşamak**, çev: Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1997.
- ÇOTUKSÖKEN, Betül; **Felsefi Söylem Nedir?**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1994.
- DELEUZE G. / GUATTARI, F.; **Felsefe Nedir?**, Çev:Turhan Ilgaz, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul , 1993.
- DIEMER, Alwin; "**Felsefe**", **Günümüz Felsefe Disiplinleri**, Çev: Doğan Özlem, Ara Yayıncılık, İstanbul, 1990.
- GÜNDOĞAN, Ali Osman; **Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi**, Birey Yayıncılık, Erzurum, 1995.
- GÜRSOY, Kenan; **Eksistans ve Felsefe Üzerine Görüşler**, Akçağ Yayından, Ankara, 1988.
- HANÇERLİOĞLU, Orhan; **Felsefe Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, İstanbul , 1989.
- HEİDEGGER, Martin; **Nedir Bu Felsefe?**, Çev: Ali Irgat, Afa Yayınları, İstanbul, 1995.
- HEİMSOERT, Heinz; **Felsefenin Temel Disiplinleri**, Çev: Takiyettin Mengüşoğlu, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1986.
- HONER, Stanley M. / HUNT, Thomas C.; **Felsefeye Çağrı**, Çev: Hasan Ünder, İmge Kitabevi, Ankara, 1996.

- HUSSERL, Edmund; **Kesin Bir Bilim Olarak Felsefe**, Çev:Tomris Mengüşoğlu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995.
- İNAM, Ahmet; "**Çözümleyici Düşüncenin Felsefedeki Yeri Üzerine**", Felsefe Dünyası, Ankara, Aralık 1993, Sayı: 10.
- İNAM, Ahmet; "**Hayatımıza Yaraşan Bir Felsefeye Doğru**", Felsefe Dünyası, Bahar, Ankara, 1996.
- JASPERS, Karl; **Felsefe Nedir?** Çev: İsmet Zeki Eyuboğlu, Say Yayınları, İstanbul, 1986.
- MAQEE, Bryan; **Men of Ideos**, British Broadcasting Corporation, London, 1978.
- PLATON, **Diyaloglar II (Tehaitetos)**, çev: Macit Gökberk, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1986.
- RUNES, Dagobert D.; **The Dictionary of Philosophy**, New York: Philosophical Library.
- RUSSELL, Bertrand; **Felsefe Meseleleri**, Çev: Hayrullah Örs, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1970.
- SAİD, Edward; **Entellektüel**, Çev: Tuncay Birkan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995.
- SCHUMACHER, E. F.; **Aklı Karışıklar İçin Klavuz**, Çev: Mustafa Özel, İz Yayıncılık, İstanbul, 1990.
- SELSAM, Howard; **Din Bilim ve Felsefe**, Çev: A. And, Sormal Yayınevi, İstanbul, 1995.
- SOYKAN, Naci; **Felsefe ve Dil**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1995.
- SÜRÜŞ, Abdullkerim; **Biz Hangi Dünyada Yaşıyoruz**, Çev: Hüseyin Hatemi, Seçkin Yayıncılık, İstanbul, 1986.
- WARBURTON, Nigel; **Felsefeye Giriş**, çev: Ahmet Cevizci, Paradigma, İstanbul, 2000.
- WEBER, Alfred; **Felsefe Tarihi**, Çev: H.Vehbi Eralp, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1991.